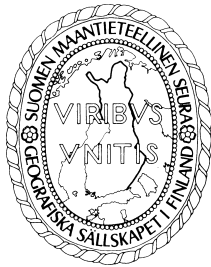

Journalismin maantiede Suomalainen maakuntalehdistö ja alueellisen rakentamisen projekti

JAANA HUJANEN

Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Hujanen, Jaana (2002). Journalismin maantiede. Suomalainen maakuntalehdistö ja alueellisen rakentamisen projekti. (The geography of journalism. Finnish press and the project of constructing regions.) Terra 114: 1, 13–24.

The article explores the role of Finnish press as a regional voice. The analysed data consist of newspaper texts from seven newspapers and interviews with 20 journalists. Following post-structuralist social theory, it is argued that news do not simply represent regions, identities, and communities in the sense of being passively transmitted by journalism, but construct them. Emerging regions with distinctive identities provide the newspapers with a resource in their struggle for regional readerships. Accordingly, the regionalism of the examined newspapers ought to be assessed through the media's own political and economic projects.

Keywords: region, newspapers, discourse, identity

Jaana Hujanen, Department of Communication, University of Jyväskylä, P. O. Box 35, FIN-40351 Jyväskylä, Finland. E-mail: <jhujanen@cc.jyu.fi>

Suomalaisten sanomalehtimaisemaa luonnehtii alueellisuus. Viidellä suurimmalla maakuntalehdellä (*Aamulehti, Turun Sanomat, Kaleva, Savon Sanomat* ja *Keskisuomalainen*) on päivittäin yhteensä 1,2 miljoonaa lukijaa. Parikymmentä maakuntalehteä tavoittaa yhteensä keskimäärin 2,7 lukijaa päivittäin – noin 1,5 miljoonaa ihmistä enemmän kuin *Helsingin Sanomat* (Kansallinen... 2000 & 2001). Alueellinen toimintafilosofia on vahvistunut 1950-luvulta, josta lähtien lehdet ovat luopuneet poliittisuudesta alueellisen aatteen hyväksi (Salokangas 1987; Salminen 1988). Tiedotusvälineiden omistuksen keskittyminen viime vuosikymmenien aikana ei ole muuttanut tätä suuntaa: *Kainuun Sanomien* siirrettyä Alma Median omistukseen lehden kanteen palasi vanha maininta kainuulaisten äänenkannattajuudesta.

Tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisen maakuntalehdistön alueellisuutta niiden uutis- ja artikkeliteksteissä. Näkökulmani aiheeseen on diskursiivinen jälkistrukturalistisen yhteiskuntateorian viitekehyksessä: selvitan millaisia alueellisuuden representaatioita maakuntajournalismissa tuetaan. Tämä tarkoittaa, että lähestyn lehtitekstejä esityksinä, joissa määritellään alueellisuuden muotoja ja merkityksiä. Teksteissä rakentuvat alueet, identiteetit ja yhteisöllisyys ovat diskursiivisuuden lisäksi konkreettisia esimerkiksi seurauksiltaan (Pratt 1991: 258).

Tarkastelen maakuntalehdistön alueellisuutta erittelemällä lehtien uutisten ja kommentoitujen tekstien aluediskursseja ja niissä rakentuvia representaatioita. Olen kiinnostunut myös siitä, mikä on journalististen käytänteiden tuoma ”lisäarvo”: miten journalismin poliittiset tavoitteet, taloudelliset edut sekä toimitustyön käytännöt määrittävät alueellisuutta. Valottaessani alueisiin ja alueellisuuteen kytkeytyviä journalismin omia intressejä, tarpeita ja funktioita kohdistan katseen kriittisen aluetutkimuksen väitteeseen, jonka mukaan ajatus tilasta orgaanisena kokonaisuutena – tässä yhteydessä käsitys ”luonnostaan olemassa olevista” maakunnista – on poliittinen (Lefebvre 1991: 271–273; Häkli 1994: 128; Massey 1994).

Lähden liikkeelle alueellisuuden ja journalismin diskursiivisesta tematisoinnista ja maakuntalehdistön alueellisen projektin historiallisesta kuvauksesta. Seuraavaksi erittelen lehdistön alueellisuuden diskursseja väitöskirjani pohjalta (Hujanen 2000). Tutkin siinä maakuntajournalismia seitsemän lehden tekstien (vuosilta 1987 ja 1994) ja toimittajien haastattelujen kautta. ”Maakuntien Suomesta” olivat mukana *Ilkka, Pohjalainen, Keski-pohjanmaa* ja *Kaleva*, ”etelän rintamailta” *Etelä-Suomen Sanomat, Hämeen Sanomat* ja *Forssan Lehti* (kuva 1). Vuoden 1987 avulla tutkin aikaa ennen Euroopan unionia. Vuonna 1994 vilkas keskustelu EU:sta antoi uusia merkityksiä myös

Kuva 1. Neljästä seitsemään päivänä viikossa ilmestyvät Suomen Sanomalehtien liiton jäsenlehdet vuonna 1999 (lähde: Sanomalehtien liitto). Artikkelissa eriteltävien lehtien ilmestymispaikkakunnat on ympyröity.

Figure 1. Daily and non-daily (published 4–7 days a week) member newspapers of the Finnish Newspaper Association in 1999 (source: Finnish Newspaper Association). The hometowns of the examined newspapers are circled.

alueellisuudelle. *Ilkka* ja *Keskipojhanmaa* olivat keskustalaisia, *Pohjalainen* kokoomuslainen ja muut sitoutumattomia vuonna 1987. *Pohjalainen* julistautui sitoutumattomaksi vuonna 1991, *Ilkka* ja *Keskipojhanmaa* olivat yhä keskustalaisia vuonna 1994. Tulkitsen lehtien alueellisuutta kuitenkin näitä vuosia yleisemmin.

Vuoden 1987 tekstiaineisto koostuu 508 aluehenkisestä jutusta ja vuoden 1994 aineisto 324 jutusta. Keräsin ne käymällä läpi kustakin lehdestä 104 numeron otannan: kultakin viikolta otin mukaan kaksi lehden numeroa niin, että ne edustivat tasaaisesti viikon eri päiviä (Hujanen 2000: 101–102). Vaikka tuloksia on syytä pitää määrällisesti suuntaa-antavina, niiden mukaan sanomalehdistön alueellinen vire oli pohjalaislehdissä hämäläisiä huomattavasti näkyvämpi. Vahvinta alueellisuus oli *Ilkassa* (n = 216) ja vähäisintä *Etelä-Suomen Sanomissa* (n = 50).

Haastattelujen (n = 20) kautta analysoin alueellisuutta toimituspoliittisena linjauksena ja journalistisena kulttuurina. Tein haastattelut huhti–toukokuussa 1991 ja touko–syyskuussa 1993 (Hujanen 2000: 58–62). Toimittajien haastattelut sovin nimettömiksi, uutispäälliköille annan tässä jälkikäteisen anonymiteetin. Päätoimittajiin viitataan tekstissä nimellä.

Journalismi ja diskursiivisesti rakentuva alueellisuus

Tuntuu loogiselta, että maakuntalehdet kertovat alueen ihmisten elämästä ja että kunkin maakunnan omaleimaisuus muokkaa lehdistä erilaisia. Osaksi näin onkin: journalismia ei tehdä tyhjiössä, vaan ympäröivä kulttuurinen, sosiaalinen, poliittinen ja taloudellinen todellisuus muokkaa sitä. Ajatus journalismista maakunnallisen identiteetin ja elämänmenon peilinä on kuitenkin ongelmallinen. Ensinnäkin levikkialue tai maakunta, vaikkapa Keski-Pohjanmaa tai Pohjois-Suomi, olisi tällaisessa tulkinnassa nähtävä itsestään selvänä ja omaa elämäänsä elävänä ”oliona”, joka selittää lehden olemassaolon ja legitimoii sen tehtävän. Toiseksi journalismi olisi raportointia tuon ”alueolion” tilasta ja sen alueen asukkaiden elämästä. Lehtijuttuja lukiessa on kuitenkin helppo huomata, että alueita, identiteettejä ja yhteisöllisyyttä kuvataan ja määritellään eri tavoin. Koska alueellisuus saa erilaisia merkityksiä kustakin jutusta, lehdestä, historiallisesta, poliittisesta ja sosiaalisesta tilanteesta riippuen, tarvitaan teoreettinen viitekehys, joka ottaa haltuun maakuntalehdistön roolin alueellisuuden ja alueiden rakentajana. Siksi tukeudun tässä jälkistrukturalistisen yhteiskuntateorian näkemukseen *diskursista to-*

dellisuuden sosiaalisena konstruktiona, toisin sanoen tiedon muotona (Foucault 1989; Fairclough 1992, 1995).

Journalismin vaikutusvallan, alueiden, identiteettien ja yhteisöllisyyden ymmärtäminen kielellisinä ja diskursiivisina ilmiöinä tarjoaa mielestäni hedelmällisen viitekehysten tutkia sitä, kuinka alueiden rakentuminen nivoutuu maakuntalehtien tapaan kirjoittaa niistä. Ponnistan näin diskursiivisesta näkökulmasta, jonka mukaan todellisuuden kuvaukset eivät ole kohteidensa jäännöksellisiä heijastuksia. Sen sijaan kielenkäyttö ymmärretään diskursiksi, yhteiskunnallisten käytänteiden yhdeksi muodoksi. Kun todellisuuden kuvaaminen on poliittista, keskeistä on, kuka sitä kuvaa, miten, missä yhteydessä ja miksi.

Alueellisen journalismin maantiede ja julkaisuissa teksteissä rakentuvat representaatiot ovat alueita koskevaa tietoa, joihin kielenkäyttö ja yhteiskunnalliset ja institutionaaliset käytänteet jättävät jälkensä. Representaatiot ovat konstruoituja ja konstruoivia (Lehtonen 1996; Hall 1997). Erilaiset diskurssit – asian tai ilmiön merkityksellistämisen tietystä näkökulmasta – ”representoivat”, uudelleen esittävät alueita, identiteettejä ja yhteisöllisyyttä eri tavoin. Nämä representaatiot osallistuvat todellisuuden sosiaaliseen rakentamiseen. Koska journalismiin liitetään vahvasti tosiasiallisuus ja ajatus todellisuuden heijastamisesta (Kunelius 1998; Ridell 1998), sen esitykset ovat helposti kiistattomia ja vaikutusvaltaisia kuvauksia. Koska maakuntalehdet tavoittavat lisäksi huomattavan joukon kansalaisia ja päättäjiä, niiden alueellisuutta on tärkeä tutkia.

Ymmärrettäessä alueellisuus diskursiivisena ilmiönä maakuntalehdistön alueellisen rakentamisen projektin keskeiset välineet – alue, identiteetti ja yhteisöllisyys – asettuvat helpommin analysoitaviksi prosesseina ja projekteina. Alueen prosessiluonteesta ymmärrän niin, että alueet ovat matkalla: niitä syntyy, vakiintuu, häviää ja niiden rakentumisessa on eri vaiheita. Paasin (1986a: 121–128, 1991: 244–246, 1995) tapaan hahmotan alueen syntyprosessista territoriaalisen vaiheen, symbolisen (käsitteellisen) hahmottumisen, institutionaalisen muotoutumisen sekä vakiintumisen alueellisen järjestelmän osaksi. Territoriaalisessa muotoutumisessa talouden, politiikan ja hallinnon käytänteiden myötä alueelle syntyvät ja vakiintuvat rajat. Käsitteellisessä muotoutumisessa alueen nimi ja muut symbolit vakiintuvat tunnistettaviksi. Institutionalisoituminen liittyy instituutioiden syntyyn ja käytäntöihin (media, kouluopetus, kirjallisuus jne.), jotka alueellinen symbolismi ja toiminta- tai vaikutusalue sitovat alueen synnyvaiheisiin. Tämä prosessia korostava diskursiivinen näkökulma helpottaa alueellisuuden muuttumisen

tarkastelua: koska alueiden ja alueellisuuden merkitykset muuttuvat, alueetkaan eivät ole ikuisia tai pysyviä. Tässä alueen synnyn osiin pilkkova viitekehys auttaa suhteuttamaan diskursseja prosessin eri vaiheisiin ja journalismin omiin intresseihin.

Koska alueet saavat eri merkityksiä eri näkökulmissa, syntyy representaatioiden kamppailua. Siksi aluetta on syytä lähestyä monena päällekkäisenä ja kilpailevana prosessina yhden asemesta (Häkli 1994). Maakuntalehdistön yhteydessä ajatus monista alueprosesseista hahmottaa hyödyllisesti sitä, miten maakuntalehdet voivat teksteissään otella tiukasti alueen nimestä ja rajoista. Siksi maakuntalehdistö ei ole yksi, seesteisesti samansuuntainen voima. Kilpailu levikkialueiden laittamalla merkitsee päällekkäisiä prosesseja: kilpailevat maakuntadiskurssit, representaatiot, levikkialueet ja viiteryhmät haastavat toisensa ja purkavat alueita jatkuvasti.

Alueen käsitteen tapaan alueellista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä on hedelmällistä tarkastella diskursiivisessa viitekehyyksessä: nekin syntyvät, uusiutuvat, muuttuvat ja häviävät useissa, ristikkäisissä, päällekkäisissä ja vastakkaisissa diskursseissa ja käytänteissä. Tällöin identiteettiä ei voi pitää ”valmiina”, vaan siinä on kyse jatkuvasta ja jatkuvasti ongelmallisesta historiallisesta muutoksesta ja valinnoista (Bourdieu 1977: 163; Habermas 1979: 108; Paasi 1991: 245–246). Toisin sanoen ”aidon” ja ”yhteisen” määrittäminen identiteettirakennelmissa on pitkän valintaprosessin tulos (Ferguson 1992: 82; Morley & Robins 1995: 44; Hall 1996: 3–4; Kivikuru 1998: 322). Journalismissa esiintyvä yhteisöllisyyskään ei tällöin näyttäydy ihmisten ”todellisena” yhteenkuuluvuutena, vaan yhteisöllisyyden ideana ja kertomuksena: ”samassa veneessä keinumisessa” on kyse elämisen, olemisen ja puhumisen tavoista. Yhteisöllisyyden jatkuvuus ei ole näin yhteisön, vaan siitä kertovan tarinan jatkuvuutta (Gellner 1983; Bhabha 1990; Anderson 1994; Billig 1995: 25). Hobsbawmia (1994: 13) mukailien tärkeä kysymys on se, mitä alueellisesta olemisesta valitaan, kuvataan, popularisoidaan ja institutionalisoidaan.

Alueellisuus maakuntalehdistön projektina

Maakuntalehtien merkitys aluerakenteen muovaajana ulottuu Suomessa kauas, vaikka journalismissa alueellisuus teki läpimurtonsa vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla. Suomalaisen sanomalehdistön alueellinen rooli muotoutui näet jo 1800-luvulta lähtien: poliittisenakin se porrastui paikalliselle, maakunnalliselle ja valtakunnalliselle tasolle ja

oman paikkakunnan, levikkialueen ja läänin asiat painottuivat uutisoinnissa (Salokangas 1987: 202–209; Leino-Kaukiainen 1988: 612; Tommila 1988: 217–222). Siksi on helppo nähdä, että maakuntien tulo osaksi modernin yhteiskunnan alueellista tietoisuutta kytkeytyy koululaitoksen, alueellisten yhdistysten organisoitumisen sekä toiminnallisen aluejaon (eli keskus- ja vaikutusaluejärjestelmän) kehittymisen ohella maakuntalehdistöön (Paasi 1986b: 61).

Maakuntalehdistön alueellisen rakentamisen projekti tuntuu helposti luonnolliselta. Ovathan ihmisten arjen elämän muutokset ja epävarmuus työstä, toimeentulosta, kotipaikasta ja sosiaalisista siteistä kytkeytyneet alueellisuuteen eri tavoin: moni on työn vuoksi pakannut muuttokuorman maaseudulta kaupunkiin ja maakunnasta pääkaupunkiseudulle. Siksi maaseudun ja maakuntien maakuntalehdistön alueellisuuden projektille on ollut melkein tilaus: tulevaisuudenuskon luojana, alueellisten näkökohtien ja tuntojen julkisuuteen tuojana sekä valtakunnallisten ja kansainvälisten päätösten kertojana ja tulkitsijana.

Alueellisuudesta tuli aikaisemmalle poliittiselle lehdistölle 1900-luvun aikana toimivin tapa saada ihmiset maakuntalehden tilaajiksi ja lukijoiksi poliittisiin arvoihin ja näkemyksiin katsomatta (Salokangas 1987; Tommila 1988). Koska alueellisuus oli keino kerätä suurin mahdollinen yleisö ja ilmoittajakunta, maakuntalehdistön alueellisuus ei tällöin jäsentynyt itsestään selväksi tai ympäröivän maailman tilan peilaamiseksi vaan valinnaksi – samaan tapaan kuin esimerkiksi skotlantilaisuus on nähty julkisuudessa elävänä, tiedotusvälineiden ja muiden kulttuuri-instituutioiden kautta syntyvänä ja rakentuvana poliittisena ja kulttuurisena projektina (Luostarinen & MacInnes 1992: 11; vrt. Meech & Kilborn 1992; Morley & Robins 1995). Tästä syystä maakuntalehdistön alueellista viitekehystä on perusteltua kutsua *projektiiksi*.

En siis jäsennä maakuntalehdistöä ”vain” alueiden, identiteettien ja yhteisöllisyyden määrittelyprosessien arenaksi (vrt. Schlesinger 1991). Koska lehdistöllä on taloudellisia ja kenties poliittisiakin aluerakenteen muotoja ja alueellisuuden merkityksiä koskevia intressejä, voi odottaa, että maakuntadiskursseihin sisältyy alueellisuutta koskevia intohimoja ja eduntavoittelua (vrt. Foucault 1989: 69). Jäsentyessään ristiriitaisten tarpeiden, etujen ja poliittisten kiistojen kohteeksi tila ja journalismin aluemäärittelyt ovat siten olennaisella tavalla *valtaa* (Lefebvre 1991: 11).

Alueellisen omaleimaisuuden virallinen ja spontaani versio

Etsiessäni alueellisuuden diskursseja maakuntalehdistä jaoin tekstit kulttuuriin (esim. uutinen maakunnan kulttuuripalkinnoista) ja poliittis-hallinnollisiin (esim. valtion budjetin tai hallituksen kokoonpanon uutisointi) ensisijaisen aihepiirin mukaan. Jaottelu toimii, koska se paljastaa millaisille aihepiireille ne tyypillisesti antoivat merkityksiä. Jaottelu ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö kulttuurisista teksteistä hahmottamani diskurssit voi esiintyä myös poliittisissa jutuissa ja päinvastoin – tai etteikö kulttuurista voitaisi eritellä politiikan ja yhteiskunnallisen vallan näkökulmasta. Kulttuuriset identiteetit voivat siis olla ja ovat yhteiskunnallisia ja poliittisiä. Kuten lehtitekstit osoittavat, niitä on eriteltävä (myös) politiikan käsittein. Lisäksi on huomattava, että tarkastelemani diskurssit eivät ole irrallisia tai täysin erilaisista aineksista tehtyjä, vaan ne leikkaavat eri kohdissa. Voikin ajatella, että ne nostavat vuorollaan keskiöön maakuntalehdistön alueellisuuden diskurssista eri piirteitä ja muotoja.

Kulttuuristen tekstien joukosta keskeisiksi diskursseiksi hahmottuivat *alueellisen omaleimaisuuden virallinen kulttuuripoliittinen diskurssi* sekä *määrittely- ja kansanluonnediskurssi*. Näistä edellinen piirtää alueelliset identiteetit juhlapuhemaisina identiteetteinä: ylevinä lauseina alueellisen kulttuurin säilymisen tärkeydestä, elinvoimaisuudesta ja siihen kätkeytyvistä voimavaroista. Tätä kulttuurin ”paperiversiota” havainnollistaa *Ilkan* otsikko ”Aluekulttuurit nousevat esiin” (1.3.1994), joka toistaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston johtajaa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston johtaja Pekka Laaksonen ei näe syytä murehtia, miten kulttuurimme käy, jos Suomi liittyy EU:hun. ”Aina me olemme olleet Euroopassa, ja esimerkiksi Ranskassa ja Saksassa monet paikalliskulttuurit kukoistavat nyt”, hän sanoo. Hän uskookin, että myös Suomessa aluekulttuurit nousevat esiin.

Lainaus havainnollistaa, kuinka virallinen kulttuuripoliittinen diskurssi pakenee kulttuurin sisältöä: mitä aluekulttuurit ovat, miten paikalliskulttuurien kukoistaminen näkyy tai miten alue- ja paikalliskulttuurit eroavat toisistaan jää tyypillisesti sanomatta. Toistaessaan ajatusta omintakeisuudesta diskurssi ei sisällöllisesti erottele kulttuureja tai identiteettejä toisistaan. Sen sijaan kulttuurinen omaleimaisuus jäsentyy yleisellä tasolla: instituutioiden kulttuuripoliittikkana, toimintana ja sen tuloksina.

Monien tutkijoiden (esim. Featherstone 1995: 110) mukaan ulkopuolinen uhka lisää vetoomuksia alueellisen identiteetin puolesta. Tämän huomaa myös journalismin alueellisen rakentamisen projektista: alueelliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset näyttävät helposti vaarana, jotka kutsuvat esiin alueellisen identiteetin virallista diskurssia. Vuonna 1994 uhka kiteytyi Suomen Euroopan unioniin liittymisessä: virallinen fraasityyli kytkeytyi EU:n alueelliseen kulttuuripoliittikkaan. EU ja sen keskittämispyrkimykset näyttävät tuona vuonna kulttuurisena uhkana ja omaleimaisuutta kutsuvina etenkin *Ilkassa*.

Läänien määrän vähentäminen korosti alueellisen omaleimaisuuden virallista diskurssia maakuntalehdistössä 1990-luvulla. Jyväskyläläisessä *Keskisuomalaisessa* lääniremontti herätti suuria tunteita (Hujanen 1997; vrt. Häkli 1998). Alueellisella identiteetillä yhtäältä perusteltiin lääninhallinnon säilyttämistä Keski-Suomessa, toisaalta lääninhallintoa ja asemaa lääninä pidettiin identiteetin säilymisen edellytyksinä. Pääkirjoitus ”Jo riittää läänifarsseilu” esitti identiteetin ja läänin yhteen kietoutuneen suhteen jälkimmäisessä valossa. Se kuvastaa myös, kuinka ulkoinen uhka nostaa esiin alueellisen omaleimaisuuden virallisen diskurssin ja kuinka identiteetin sisältö jää siinä hämäräksi:

Keski-Suomen läänin lopettaminen merkitsisi pahaa iskua Keski-Suomen läänin identiteetille. Se on vahvistunut ja elävöitynyt nimenomaan vuonna 1960 alkaneen Keski-Suomen läänin ansioista. Keski-Suomi on kasvanut aidoksi maakuntalääniksi. Se on toimiva ja innoittava yksikkö. (*Keskisuomalainen* 11.5.1996)

Alueellisen omaleimaisuuden virallista kulttuuripoliittista diskurssia on vaikea pitää pyyteettömänä. Ylevänä ja fraasimaisena (”aito maakuntalääni”, ”innoittava yksikkö”) se sen sijaan kertoo, että identiteetit ovat ideologisia diskursseja: ne eivät palaudu yksilöiden omiin kokemuksiin ja havaintoihin, vaan ne nousevat tietyn ajankohdan poliittisesta ja kulttuurisesta kontekstista eli sisältävät aineksia nykyisestä ja menneestä (Paasi 1996: 212).

Omaleimaisuuden virallinen kulttuuripoliittinen diskurssi kertoo myös, että journalismin institutionaaliset motiivit muokkaavat tapaa kuvata alueita ja identiteettejä. Alueen aktiivisesta rakentamisesta vihjaavat lehtien erilaiset tavat nojautua omaleimaisuuden viralliseen diskurssiin. Kun *Ilka* ja *Keskipohjamaa* tukeutuivat maakunnalliseen omaleimaisuuteen, *Kalevassa* pohjoissuomalaisuus ohitti pohjoispohjalaisuuden. ”Pohjoinen” taas ei piirtynyt kulttuurisena vaan poliittisena ja taloudellisena käsitteenä ja alueena (Hujanen

2000: 110–111). *Etelä-Suomen Sanomissa* maakunnallinen kulttuurinen omaleimaisuus ei juuri ilmennyt, ja omaleimaisuuden virallinen diskurssi yleensä puuttui. Lehden toimittajat kertoivat lehden vierastavan maakunta-aatetta: maakunnallisuus ei istu strategiaan, koska se voisi karkottaa lukijoita. Näin diskurssin erittely osoittaa, kuinka maakuntalehden valittu näkemys alueellisen projektin muodoista ja sisällöistä muokkaa sitä, millaista alueellisuutta se sivuillaan rakentaa. Tämä selittää esimerkiksi sitä, miksi jotkut maakuntalehdet kannattivat suurempia läänejä, kun taas osa olisi halunnut pitäytyä vanhassa läänijaossa (Hujanen 1997: 57–58; vrt. Häkli 1998: 72–73).

Määrittely- ja kansanluonnediskurssista on kyse, kun uutisessa tutkimuksiin tai tutkijoihin nojaten kuvaillaan tai analysoidaan alueellista omaleimaisuutta tai kun journalisti ”etsii” ja kutoo sitä yhteen kommentissaan. Tältä osin se valaisee analyysissäni, kuinka omaleimaisuus rakentuu intertekstuaalisesti: tekstien ehdotuksia muokkaavat aiemmat tekstit ja puheet. Diskurssissa alueellisen kulttuurin sisältö alkaa vaihdella: syntyy konkreettisia versioita omaleimaisuudesta. *Ilkan* toimittaja oli identiteettimatalla pohiassa, miksi pesäpallo kuuluu eteläpohjalaisuuteen (6.5.1994). Jutussa pesäpalloa ei esitetä monen harrastuksena vaan eteläpohjalaisena kulttuuripiirteinä. Näin se havainnollistaa, että maakunta tulee määrittelyjen kautta alueyhteisöksi. Tämä on tärkeää alueellisen rakentamisen projektin kannalta. Maakuntalehdistön näkökulmasta olennaista ei ole vain (tai niinkään) omaleimaisuuden sisältö, vaan identiteettimäärittelyjen tulplatehtävä: määritellään identiteettiä journalistiset tekstit rajaavat maakuntaa tai maan osaa sekä vahvistavat toiminnan perustaa, levikkialuetta.

Kansanluonnediskurssissa suomalaisten muinaisheimojen kuvaamisen käsitteet vaativat topeliaanisesti karjalaisilta vilkkautta, pohjalaiselta tulisuuutta ja hämäläiseltä hitautta (Topelius 1899/1981). Yleinen käsitys on, että yliyksinkertaistetuina uskomuksina ja riittämättömään ”todistusaineistoon” perustuvina stereotyyppit sisältävät totuuden siemenen (Paasi 1984: 22, 1986b; Saukonen 1999: 116–117). Alueiden kannalta ne ovat tärkeä osa (identiteetin) rakentumisprosessia (Paasi 1986b). Kansanluonnediskurssin versio alueellisesta omaleimaisuudesta on spontaani ja arkinen. Ohimennen viljeltyinä stereotyyppit kielen, ajattelun ja puheen ilmiöinä esittelevät omaleimaisuuden aitona ja ”todellisuuteen juurtuneena”. Siihen tukeutuen maakunnallisten erityispiirteiden ”todellisuutta” ja elinvoimaisuutta onkin helppo puolustaa. Samalla alueellisen kulttuurin irrottaminen asukkaiden erityisyydestä tulee pulmalliseksi, kos-

ka ”kansanluonne” viittaa erottaviin luonteenpiirteisiin (Hujanen 2000: 109–111).

Stereotyyppien perusteella etelä- ja keskipohjalaisuus rakentuvat kansanluonteeseen nojautuen, kun hämäläisyyden ja pohjoissuomalaisuuden kuvaukset ammentavat siitä satunnaisesti. Pohjalaisuus on käsitteiden valossa myönteistä: siihen mielletään kuuluviksi ahkeruus, yrittäjäisyys, avulaisuus, taitavuus, optimistisuus, luotettavuus ja tunnollisuus. Monelle myönteisiä piirteitä ovat myös kotiseururakkaus ja talkoohenkisyys. Vanhakantaisuudesta, herravivahasta ja yksilöllisyydestäkin on helppo kääntää myönteinen puoli esiin perinteiden kunnioittamisen, itsellisyyden ja oman elämän sankaruuden merkityksessä. Useat pohjalaisuuteen kytkeytyvät, myönteisenä pidetyt käsitteet (kuten yrittäjäisyys, omatoimisuus ja itsellisyys) sopivat yhteiskunnassa vahvistuneeseen bisneshenkiseen ajattelutapaan, mikä kenties selittää niiden säilymistä puheenparressa.

Journalistisissa teksteissä stereotyyppit saavat usein sisällön teksti- ja lauseyhteydessä. Tämä vähentää sen merkitystä, ovatko ne ”lähtökohdaltaan” myönteisiä tai kielteisiä. Aineiston perusteella ei voikaan korostaa stereotyyppien jäykkyyttä tai sisällön niukkuutta niiden kontekstisidonnaisuuden ja muuntumiskyvyn ohitse (vrt. Paasi 1984: 23). Sen sijaan stereotyyppit ovat toimittajan oiva työkalu, koska ne sisällöllisesti joustavina tukevat kansanomaisesti kirjoittajan väitteitä ja tulkintoja (Hujanen 2000: 114–118). Olkoon esimerkkinä jutut, jotka hyödyntävät samantapaisia stereotyyppioita mutta joissa kirjoittajien päätelmät ovat vastakkaiset: Pohjalainen kansanedustaja Kirsti Ala-Harja totesi artikkelissaan ”Missä talonpoikaisjärki?” kuinka ”Eteläpohjalaiset ovat olleet aina ennakkoluulottomia, rohkeita ja uteliaita lähtemään Ameriikkaan, Kanaataan tai Ruotsiin, jopa Uuteen-Seelantiin paremman toimeentulon ja osaksi seikkailun innoittamana” (*Pohjalainen* 10.7.1994). Kansanedustaja puolusti liittymistä EU:hun rohkeuteen, ennakkoluulottomuuteen ja terveeseen talonpoikaisjärkeen vedoten. Saman lehden uutisessa ”Simo Vaismaa: Herrat tuskin tietävät mitä ovat sopineet” (2.3.1994) riippumattomuus jäsenyksi eri tavoin:

Tässä menee itsemääräämisoikeus yleensä ja erityisesti maatalouspolitiikassa. Eteläpohjalainen on ollut sen verran itsenäinen ja isänmaallinen, että kyllä omista asioista halutaan päättää mahdollisimman pitkälle itse.

Tässä itsellisyyteen nojaten kehoitetaan jäämään EU:n ulkopuolelle. Ajatus kansanluonteesta stereotyyppioineen ei siten ole vain ideologinen diskurssi, vaan stereotyyppioita voidaan (journalistisissa) hyödyntää aatteellisesti eri tavoin.

Yksin ei kukaan ole mitään

Tarkastelen seuraavaksi politiikkaa ja hallintoa koskeissa jutuissa esiintynyttä kolmea diskurssia: *yhteisöllisyyden*, *alueellisen tasapainon* sekä *vastakkain asettamisen diskurssia*. Myönteinen yhteisöllisyyden diskurssi nojaa me-henkisyyteen. Yhteisöllisyyttä rakentavat tällöin voitot ja onnistumiset: ”me” teimme sen! Me-henkisyys oli vahvinta (etelä)pohjalaisissa lehdissä, väisuinta *Etelä-Suomen Sanomissa* ja *Hämeen Sanomissa*: edellisten ”uutistuuletuksissa” Pohjanmaan pojat napsivat voittoja tai Etelä-Pohjanmaa rynni, jälkimmäisissä Päijät-Häme tai Kanta-Häme harvoin juhli tai voitti (Hujanen 2000: 130–134). Journalismin alueellisen rakentamisen projektin kannalta on kiintoisaa, että me-henkisyys seuraa levikkialueen rajoja: *Kalevassa* juhli Pohjois-Suomi (”Pohjois-Suomen judokat kovina”, 17.5.1987), *Ilkassa* mieluummin (Seinäjäjoki-keskeinen) Etelä-Pohjanmaa kuin Pohjanmaa (”Suomen voiton takeena Peräseinäjoen isännät”, 16.1.1987) ja *Pohjalaisessa* toisin päin (”Pohjalaispainijat avasivat vahvasti”, 29.3.1987). Voitokkaat urheilijat siis paitsi rakentavat me-henkeä, useimmiten myös rajaavat levikkialuetta.

Poliittinen yhteisöllisyyden diskurssi perää me-henkeä enemmän kuin ilmentää sitä. Siinä esiintyy yleisiä vaatimuksia yhteistyön tarpeesta ja periaatteesta pikemminkin kuin konkreettisia asioita, teemoja tai päätöksiä. Diskurssissa yhteisöllisyys esitetään niin, että yhteistyössä on voimaa, se auttaa selviytymään vaikeiden aikojen yli ja että yksin ei kukaan ole mitään. Yhteisöllisyyden ja virallista kulttuuripoliittista diskurssia yhdistävät abstrakti puhe äänestäjien hyvinvoinnista ja maakunnan tai alueen edusta sekä käsitys yhteenkuuluvuudesta instituutioiden tavoitteena ja ongelmana. Samasta kertovat diskurssiin nojaavat juttuaiheet: alueellisten instituutioiden projektityö, hajanainen aluehallinto, ”väävät” läänin ja sairaanhoitopiirin rajat, kansanedustajien yhteistyön tarve sekä heidän ja kuntien yhteistyöongelmat (Hujanen 2000: 158–162). Institutionaalista virettä vahvistaa se, että sanoma suunnataan usein levikkialueen kansanedustajille.

Monipolviset alueelliset rakenteet, instituutiot, epäselvät alueelliset tavoitteet ja kilpailevat kunnat synnyttävät tarpeen yhteisöllisyyden vaatimukseen. Tämä vaatimus kytkeytyy myös siihen, ovatko hallintoalueet ja lehden tavoittelema levikkialue yhtenevät. *Keskipohjanmaa* on tästä hyvä esimerkki: pääkirjoituksissa ja artikkeleissa valitettiin usein sitä, että maakunnan rikkova lääninraja vaikeuttaa yhteistyötä. Koska lääninraja rikkoi myös lehden levikkialueen, teksteistä voi lukea merkkejä median omista, tilaan liittyvistä intresseistä representaatioiden muokkaajina.

Kansanedustajia tai kunnallisia päättäjiä on tekstien perusteella syytä herätellä, koska he sortuvat pikkupolitikointiin: henkilökohtaiseen tai puolueen edun tavoitteluun, jolloin maakunnan etu unohtuu. Kiinnostavaa on, että tällöin juuri lehden tehtäväksi nousee koko alueen edun puolustaminen. Lehden tehtävä levikkialueen äänenä tuli esiin artikkelissa Soklin kaivoksen fosforimalmin jatkojalostustehtaan sijainnista näin:

Oulun kaupungin virkamiesten velvollisuutena ei tietenkään ole katsella asioita Pohjois-Suomen kannalta. Heillä on lupa olla itsekkäitä, vaikka koko muu Pohjois-Suomi syyttäisi Oulua ryöstäjäksi. Tiedotusvälineiden tehtävänä on selostaa päättäjille ja tehtaan johdolle, mikä tilanteessa olisi järkevin vaihtoehto. Ja se mielitekijä joko otetaan huomioon, tai sitten ei. (*Kaleva* 12.8.1987)

Maakuntalehtien asema kuntien paimentajana on ongelmallinen. Haastattelujen valossa lehdet eivät osallistukaan mielellään kuntien kiistoihin. Sen sijaan lehdet mielusti korostavat yhteistyön hyödyllisyyttä ja kiittelevät viranomaisia ja kuntia ”oikeaoppisesta” yhteistyöstä. *Keskipohjanmaan* (16.6.1987) päätoimittajan moitteet virkamiehille kolumnissa ”Juhlien jälkeen” ovat tässä mielessä havainnolliset. Hän kuvasi virkamiehet kunnallishallinnon teknokraatteina ja moitti heitä oman paikkakunnan edun tavoittelusta, vaikka maakunnallinen kokonaisuus kärsii. Kritiikin jääminen yleiseksi ei yllätä seitsemän haastatellun päätoimittajan kertoman mukaan. *Kalevan* päätoimittajaa (Mällinen 1991) lainaten voi sanoa, että kun maakuntalehtien kannattaa rakentaa levikkialueen yhteisöllisyyttä, lehdet eivät halua vastustajia eivätkä helposti iske leimaa tai pohdi asioita ”liian” yksityiskohtaisesti.

Vastuu koko Suomen kehittämisestä

Alueellisen tasapainon diskurssi tavoittelee alueellisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti tasapainoista ja tasa-arvoista suomalaista yhteiskuntaa. Sitä luonnehtivat hallinnollisuus ja poliittisen kielenkäytön virallisuus ja abstraktisuus: alueellisuus on enemmän kannustavia ja juhlallisia muotoiluja kuin konkreettisia tekoja tai tapahtumia: ”Puolustaessamme omaa maakuntaamme ja omaa kotiseutuamme me olemme koko isänmaan asialla” (*Ilkka* 5.12.1987). Diskurssille on ominaista myös, että se pyrkii rakentamaan uskoa tulevaisuuteen: ”Yrittäjien päällikkö valoi uskoa maaseudulle. Paikallisuudesta voi löytyä toivoa, älyä ja energiaa”, kertoi *Keskipohjanmaan* uutisotsikko 24. lokakuuta 1994. Diskurssin ”poliittikkomaisuus” syntyy uutisten lainatessa maakunnan ja valtakun-

nallisten poliitikoiden puheita. He taas kirjoittavat kolumneja ja yliöartikkeleita yhteisöllisyyden ja alueellisen tasapainon diskursseihin nojaten.

Alueellisen tasapainon diskurssissa on luettavissa useita merkkejä journalismin omista tavoitteista. Alueiden rakentamisen näkökulmasta on merkille pantavaa ensiksikin se, että vaatimuksia maakunnallisesta (itse)hallinnosta erottui vuonna 1987 erityisesti *Ilkan* ja *Keskipohjanmaan* artikkeleista mutta myös *Etelä-Suomen Sanomista*. *Ilkan* päätoimittaja totesi haastattelussa, että lehti kannattaa maakuntahallintoa (Hokkanen 1991). Tämä ei ole yllättävää tuolloin keskustalaisen lehden päätoimittajan kommentina. Kiintoisaa on pikemminkin se, että Vaasan lääni hänen käsityksensä mukaan ”haittasi” lehteä, koska sillä oli ”väärät” rajat. Voi ajatella, että *Ilkan* näkökulmasta esimerkiksi Vaasan asema läänin pääkaupunkina ei ollut paras mahdollinen tilanne. Lehden omien etujen ohjaamaa alueellisuutta on voinut lukea myös muista lehdistä. *Hämeen Sanomien* artikkelit haki- kailivat 1980-luvun lopulla väliportaanhallinnon järjeistämistä mutta eivät maakuntahallintoa. Voi- kin ajatella, että lehti otti kantaa Hämeenlinnan läänin pääkaupungin aseman puolesta:

Tampereen pitäisi mitä pikimmin vaatia maakun- tien ja läänien rajojen yhtenäistämistä läänijaon sijaan. Tällä tiellä Pirkanmaa pääsisi nopeasti samaan läänin. Valtion piirihallintoviranomais- ten rajat voitaisiin yhdistää, maakuntahallinnon järjeistämistä nopeuttaa. (*Hämeen Sanomat* 4.8.1987)

Hämeen Sanomat ei tässä arvostele lääninhal- lintoa, vaan tavoittelee entisten läänien rajojen säilyttämistä. Päätoimittaja perusteli kyseistä lin- jaa haastattelussa levikkialueen ja aluehallinnon rajoilla. Lehti on hänen mukaansa kannattanut läänin- hallintoa, koska se sopii kokoomuslaiseen aa- temaailmaan ja koska lehti ilmestyy läänin pää- kaupungissa (Häkkinen 1993). Vuonna 1987 *Hä- meen Sanomat* asettui tiukasti Pirkanmaan läänin- västään, kuten sitaatti osoittaa.

Ilkan ja *Pohjalaisen* alueellisen tasapainon dis- kurssien vertaaminen vuonna 1987 on myös vai- laisevaa. Kun *Pohjalainen* 1987 vetosi ”läänim- me” tai ”alueemme” puolesta, *Ilkka* korosti ”maa- kuntaa”. Lisäksi *Ilkassa* erottui tuolloin selkeä halu rakentaa suomenkielistä Etelä-Pohjanmaata piirtämällä rajaa Seinäjoki-vetoisen suomenkieli- sen Etelä-Pohjanmaan ja Vaasan rannikkoseudun väliin. *Ilkan* uutinen Seinäjoella alkaneesta voi- mistelutapahtumasta havainnollistaa tätä niin, että se nimeää maakunnan lisäksi sen keskuspaikan:

Toivomme että nämä kaksi päivää Etelä-Pohjan- maan maakunnan keskuksessa antavat teille elin- ikäisiä muistoja, totesi tapahtuman yli 600 voi-

mistelijatarta tervetulleeksi toivottanut Seinäjo- en kaupunginhallituksen varapuheenjohtaja Kirs- ti Potka tervehdyksessään. (*Ilkka* 17.5.1987)

Näkökulmani tutkia maakuntalehdistöä nimen- omaan aluehenkisten tekstien kautta korostaa väis- tämättä maakuntajournalismin yksitahtisuutta eli sitä, että lehdistä on yksi alueellinen kanta ja nä- kökulma kulloisiinkin asioihin. Silti jo STT:n – uutisoinnissaan valtakunnallisen ja usein varsin pääkaupunkikeskeisen uutistoimiston – aineiston käytön myötä alueellisesti latautuneista aiheista kerrotaan myös muusta kuin alueellisesta näkökul- masta. Myös haastatteluissa tuli ilmi, että kaikki maakuntalehden toimittajat eivät ymmärrä lehten- sä alueellista tehtävää samalla tavalla ja että toi- mitus ja muut keskeiset alueelliset instituutiot voi- vat suhtautua eri tavoin joihinkin maakunnallisiin hankkeisiin. *Etelä-Suomen Sanomien* päätoimitta- jan haastattelussa tämä ilmeni hänen arvioides- saan, että lehti ei ole kannattanut vaan vastustan- nut maakuntahallintoa. Hänen mukaansa se olisi tarpeeton, kustannuksia ja byrokraatiaa lisäävä hal- linnon taso (Mäenpää 1993).

Maakuntalehtien toimittajien puheiden ja jul- kaistujen tekstien keskinäisessä eritahtisuudessa näkyy kaksi journalismin alueellisen rakentamisen projektin piirrettä. Ensinnäkin toimittajien näke- mykset vaikkapa aluehallinnosta ja lehden linjas- ta voivat vaihdella toimituksen sisällä. Toiseksi kanta alueellisiin kysymyksiin voi muuttua yhteis- kunnallisen tilanteen ja lehden kilpailuaseman mukana. Siksi esimerkiksi *Etelä-Suomen Sanomi- en* päätoimittajan vuoden 1987 tekstiaineistoon verrattuna hieman ristiriitainen haastattelu kertoo, että tilan diskurssiiviset rakentajat muuttuvat tilan- teiden mukana. Eritahtisuuden voi ymmärtää niin- kin, että maakuntalehden ”kuuluu” esiintyä aluei- den puolustajana. Tällöin *Etelä-Suomen Sanomi- en* päätoimittajan arvio ilmentää, että kriittinen maakuntadiskurssi ei voi olla lehden sivuilla vah- va. Samaa kuvastanee yhden haastatellun uutis- päällikön toive, etten mainitsisi hänen esimerkki- ään maakuntaliitosta abstraktien hankkeiden teh- tailijana.

Alueellisen vastakkain asettamisen suosittu käytäntö

Alueellisen vastakkain asettamisen diskurssissa on kyse alueiden tarkastelusta toistensa kilpailijoina ja ongelmakeskeisesti. Näin siinä rakentuu kuva- uksia paitsi ”meistä” myös ”toisista”. Tarkastele- massani lehtiaineistossa tässä diskurssissa tuotet- tiin merkityksiä esimerkiksi työnantajan sosiaali- turvamaksujen porrastamiseen, muuttoliikkeeseen ja ministerien kotipaikkoihin liittyen. Keski- tai

Pohjois-Suomen lehdissä ilmenevässä vastakkain asettamisen diskurssissa alueellinen ”me” määrittyi levikkialueena tai hieman sitä laajempaan: yleensä maakuntina, pohjoisena, muuna Suomeksi tai syrjäseutuina. Yleensä nämä alueet olivat ahdingossa: ne luovuttivat, voivat huonosti ja kärsivät yritysten keskittymisestä etelään. Kunnilla oli vaikeuksia tarjota palveluja ja niiden asioita ei ymmärretty muualla.

Vastakkain asettamisen diskurssissa alueet näyttäytyvät tyypillisesti homogeenisinä yhteisöinä. Kun sisäiset ristiriidat, sosiaaliset ja kulttuuriset erot häipyvät tai häivytetään, erot rakentuvat Suomen osien välille. Tällöin koko Pohjois-Suomi piiryy B-luokkana ja etelä A-luokkana (esim. ”Kepun korpivaellus”, *Kaleva* 23.7.1987). Näin sosiaalisen hyvinvoinnin ja taloudellisen vaurauden ei esitetä jakautuvan epätasaisesti alueiden sisällä vaan välillä. Olennaista on, että alueellisesta jakautumisesta tulee näin myös yhteiskunnallista ja sosiaalista.

Maan keski- ja pohjoisosassa ilmestyvien maakuntalehtien vastakkain asettamisen diskurssissa ”toiset” määrittyivät etelänä, pääkaupunkiseutuna ja Helsinginä, jotka voivat yleensä hyvin: etelässä asui ”rikkaita viljelijöitä”, ”Helsingin herroja”, ”juppeja” ja ”yläluokkaa” – ihmisiä, jotka yliolokaisina eivät oikein ymmärrä muun maan asioita ja jotka etsivät vain omaa etuaan. Kärkevimmillään kuvaukset typistivät pääkaupungin rikkaihin ja hyväosaisiin (esim. ”Etelän ylivaltaa”, *Kaleva* 4.5.1987). Vaikka etelä kuvastui rikkaiden temmellyskenttänä, vastakkainasettelu myös haalisti sen hoitoa. Muuttoliikkeen vuoksi etelä kärsi vuonna 1987 ”Helsingin-taudista”, ruuhkautumisesta ja asuntopulasta. Tämän myötä lehtien levikkialueen ihmiset tulivat kuvatuiksi juurillaan oleviksi: vaikka kaikilla maakuntien asukkailla ei ollut työtä ja heidän selviytymisensä oli liiaksikin omissa käsissä, ympärillä oli Helsingin ahtauden ja syrjäytymisen vaaran sijaan tilaa elää sekä tuttuja ihmisiä, paikkoja ja maisemia, jotka kiinnittivät ihmiset ympäristöönsä.

Myös *Etelä-Suomen Sanomissa*, *Hämeen Sanomissa* ja *Forssan Lehdessä* esiintynyt vastakkain asettamisen diskurssi mittasi maata etelä-pohjoisen-akselilla. Eteläisemmissä lehdissä ”toiset” määrittyivät kuitenkin niin pohjoiseksi kuin pääkaupunkiseuduksi siinä missä keski- ja pohjois-suomalaislehdissä rakentui maantieteellinen ja henkinen etäisyys etelään. Lyhyempi etäisyys Helsinkiin näyttöytyi sekä kehittymisen ja yhteistyön mahdollisuutena että uhkana.

Myös yhteiskunnallinen asema muodostaa keskeisen ”toiseuden” rakentumispinnan alueellisen vastakkain asettamisen diskurssissa. Tällöin maakuntien tai pohjoisen ”toisena” toimivat poliittiset

set päättäjät ja vallanpitäjät. Koska poliittisen vallan ydin rajautuu usein hallitukseen, eduskuntaan ja Helsinkiin, yhteiskunnallisen ja alueellisen rajautumispinnan kautta syntyvää ”toista” ei ole aina mahdollista erottaa. Seuraavassa katkelmassa Suomen tulevaisuudesta päättävät tietävät paljon maailman suurkaupunkien asioista ja heille ”omaa maata” on Helsinki. Alueellinen ja yhteiskunnallinen ”toinen” kutoutuvat yhteen, koska kyse on samaan aikaan vallanpitäjistä ja Helsingin asukkaista:

Määräävätkö tulevaisuuden suunnan Suomessa sellaiset ihmiset, jotka tietävät enemmän Lontoosta ja New Yorkista kuin omasta maastaan ja jolle omaa maata onkin vain Helsinki. (*Ilkka* 19.12.1987)

Journalismin saaman ”lisäarvon” näkökulmasta vastakkainasettelut ovat kiinnostavia, koska ne viittaavat vastakkain asettamiseen journalismin käytäntönä. Aiheellista onkin kysyä, miksi alueita koskevissa lehtijutuissa on usein voittajia ja häviäjiä. Näin on varmasti siksi, että asiat ovat eri tavalla eri alueilla. On kuitenkin pohdittava myös, näkyykö tässä journalismin tapa esittää asioita hyödyntämällä ääripäitä, vastakohtia, jännitteitä ja ristiriitoja. *Etelä-Suomen Sanomien* päätoimittaja totesi, että vaikka ”joku omista syistään väittää” rintamalinjan kulkevan Suomen pohjoisen ja eteläisen osan välillä, se ei tarkoita että sellainen olisi olemassa (Mäenpää 1993).

Artikkeli ”Huonosti menee” on kiinnostava samasta syystä:

Vanhon tiedotusalan oppineiden mukaan negatiivisuus on yksi merkittävimmistä uutiskriteereistä. Siksi kai oman maamme koko kuva kääntyy tiedotusvälineissä synkkäpiirteiseksi. [...] Yleisön ”tiedonnälän” tyydyttämiseksi jopa asiallinen sanomalehdistö ja valtiolliset sähköiset viestimet joutuvat antamaan kielteisille seikoille enemmän painoa, kuin mihin oikeus ja kohtuus edellyttäisivät. (*Etelä-Suomen Sanomat* 20.10.1987)

Artikkeli tuo esiin journalismin mieltymyksen asioiden kielteiseen laitaan, joka on ominaista erityisesti alueellisen vastakkain asettamisen diskurssille. Ongelmiin keskittyessään diskurssi korostaa, miten huonosti, riitaisesti tai lohduttomasti asiat ovat. Poliittisia diskursseja tarkastelleen Broxin (1996) käsitys tiedotusvälineiden toiminnasta on samantapainen: kun ”vastustajat” kilpailevat toinen toistaan nokkelammilla ja vakuuttavimmilla vastaväitteillä, media heittää lisää vettä myllyyn sen sijaan, että se edistäisi rakentavaa vuoropuhelua.

Jos negatiivisuudella on journalismissa merkittävä arvo, milloin se erityisesti houkuttelee?

Yhteiskunnallisten muutosten merkitystä ei voi kieltää, mutta ne eivät selitä vastakkain asettamista kokonaan. Sen sijaan tekstit osoittavat, että alueellisen rakentamisen projektiin kuuluu poliittisia-kin tavoitteita. Siksi on kiintoisaa, että diskurssi hiipui keskustalaisessa *Ilkassa* vuonna 1994. Toisin sanoen porvarihallituksen syntyminen ilmeisesti tylsytti kritiikin hampaita (myös) alueellisuuden näkökulmasta (vrt. Heikkinen 1999: 288). Vastakkain asettamisen poliittisuus näkyy siinäkin, että vuonna 1987 diskurssi merkityksellisti päivän tärkeimmäksi nostettuja aiheita eli vaikutti myös siihen, mistä aiheista tuli tärkeitä. Diskurssin poliittisuutta voi lukea siitäkin, että vastakohtaisuudet esiintyivät eri laajuudessa ja erilaisin painoarvoin maantieteellisesti lähellä toisiaan ilmestyneissä lehdissä: kun alueellinen vastakkainasettelu lähes puuttui kokoomuslaisen *Pohjalaisen* pääkirjoitussivulta vuonna 1987, *Ilkassa* ja *Keskipohjanmaassa* se oli vahva (Hujanen 2000: 183–193).

Silti eroja ei voi selittää vain hallituksen puoluekannalla ja journalistisilla syillä. *Kalevan* eritely ei osoita, että journalistiset tai poliittiset intressit olisivat perustelleet sen alueellisia kannanottoja vuonna 1994: analysoiduista jutuista oli otikon, aiheen tai aluediskurssien perusteella vaikea päätellä ilmestymisvuotta. Kirjoituksissa purettiin myös tuolloin alueellisesta vinoutumisesta, kehitysalueen köyhien kuntien heikoista selviytymismahdollisuuksista, elvytyshankkeiden painottumisesta etelään ja hallituksen kylmäkiskoisesta suhtautumisesta Pohjois-Suomeen ("Painotus etelässä", *Kaleva* 19.1.1994; "Ei lisää vauraille", 29.5.1994; "Vinoa elpymistä", 11.8.1994; "Pohjoisessa kylmenee", 23.10.1994; "Työttömyys tiukassa", 2.11.1994).

Journalismin alueellisuus politiikkana

Olen jäsentänyt kielenkäytön ja todellisuuden sosiaalisen rakentumisen suhteen dialektiseksi ja kohdistanut katseen journalismin maantieteeseen. Siksi on syytä pohtia lopuksi ensinnäkin sitä, seuraavatko journalismin abstrakti, hallinnollinen näkökulma ja vastakkainasettelut "journalistisesta katseesta" vai siitä, että tekstit vain "toistavat" tarjolla olevia kielenkäytön ja merkityksellistämisen resursseja eli ovat riippuvaisia yhteiskunnasta ja siellä vallitsevista diskursseista ja ajattelutavoista. Analyysieni valossa yhteiskunnalliset asetelmat heijastuvat teksteissä ja tekstit ammentavat menneestä yhtä hyvin kuin ne rakentavat yhteiskunnallista todellisuutta ja historiaa. Viranomaisten aluekehitystyö hanke- ja projektisuunnitelmineen muovaa journalismin alueellisuutta itsensä näkö-

seksi: toimittajien nojatessa vakiintuneisiin alueellisiin instituutioihin uutisten tuottajina ja asioiden kommentoijina alueellisuus tulee esitettyksi viranomaisten ja heidän suunnitelmiansa kielellä ja diskursseissa. Lehdistön alueellisen rakentamisen projektin kannalta näiden käytäntöjen tuottama alueellinen tieto on ollut tarpeellista, onhan se sisältänyt asiantuntevia tulkintoja, tavoitteita ja kehitysohjelmia. Kyse ei siten ole vain institutionaalisten näkökulmien "työntymisestä" journalismiin. Virallisen ja uskottavan tiedon tuottajille ja toimijoille on ollut kysyntää, koska nykyinen journalistinen ammatti-ihanne edellyttää toimittajilta neutraalia ja ulkopuolista sekä tasapuolisuuteen ja tosiasiallisuuteen pyrkivää tapaa kertoa asioista.

Diskursseista avautuu myös näköala journalistisen "lisäarvon" tarkasteluun: journalistiset tekstit kuvaavat alueita, identiteettejä ja yhteisöllisyyttä sekä aktiivisesti määrittelevät niitä journalismin omat intressit huomioon ottaen. Tämän voi havaita siinä, kuinka alueellisen identiteetin virallisen ja vastakkain asettamisen diskurssin taloudellinen, poliittinen tai kulttuurinen tarpeellisuus vaihtelevat eri aikoina ja eri paikoissa. Näin ne kertovat, kuinka journalismin alueita koskeva tieto – *journalismin maantieto* – sisältää valintoja, jotka antavat asioiden, ilmiöiden, tapahtumien ja ryhmien representaatioille poliittisen leiman. Esimerkiksi vastakkainasettelua ja rajojen korostamista perustelee lehtitalouden näkökulmasta se, että levikialueiden rakentumista palvelee joko-tai- ja mene -logiikkaan pohjaava kartta: rajat näkyvät tällöin terävinä ja ne jäsentyvät erottavaksi linjoiksi. Tässä mielessä rajojen vetäminen maakuntalehdistön aluediskursseissa muistuttaa tilan "jakamista" ja epäjatkuvuuden tuottamista sen sisälle (vrt. Bourdieu 1991: 221–222).

Yhteisöllisten identiteettien sekä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten suhteiden passiivinen uusintaminen ei ole näin artikkelini vastaus journalismin ja alueellisuuden kysymykseen. Alueellisuuden irrottaminen aktiivisesta alueiden, identiteettien ja yhteisöllisyyden tuottamisesta on vaikeaa, vaikka uutisdiskurssi usein piilottaa ne perusteet, joilla alueellista tietoa "todennetaan". Alueellisuus on vähintään yhtä paljon syy kuin seuraus. Journalismin maantieteessä alueellisuus ilmentymineen on tämän päivän politiikkaa: se on sidoksissa siihen, mitä alueita ja identiteettejä projektiin valitaan ja miten niitä halutaan vaalia.

Journalismin alueellisuuden projektin valinnat ovat merkityksellisiä paitsi lehtien näkökulmasta myös laajemmin yhteiskunnallisesti. Lehtien kannalta projekti on haastava, jopa ristiriitainen. Yhtäältä maakuntalehtien tapaa arvioida elettyä todellisuutta poliittis-hallinnollisille instituutioille ja käytännöille ominaisin tavoitein perustelee se,

että näihin instituutioihin ja käytäntöihin vaikuttaminen on tärkeää, koska niissä tehdään tärkeitä päätöksiä (vrt. Häkli 1994: 160–161). Tässä mielessä hallinto- ja politiikkakeskeisen maakuntajournalismin siis voi nähdä osaksi pyrkimystä tuottaa konkreettisille ihmisille ”alueellista hyvää” aluerakenteiden, työllisyyspolitiikan, työnantajamaksujen tai muun vastaavan muodossa. Viralliset diskurssit, hallinnon abstrakti kieli sekä vastakkainasettelu auttavat projektin toteuttamisessa tältä osin.

Maakuntalehtien vaikutusvaltaa ja alueellisen rakentamisen projektin seurauksia on aiheellista arvioida myös maakuntalehdistön yleisösuhteen kannalta ja kansalaisille lehtien kirjoituksissa rakentuvan yhteiskunnallisen identiteetin ja toimintakulttuurin kannalta. Niiden näkökulmista poliittis-hallinnollisten käytäntöihin keskittyminen on ongelmallista. Alueellisuutta ylhäältä alaspäin tarkasteleva lähestymistapa puhuttelee ja varustaa yhteiskunnallisella toimintakulttuurilla muita kuin tavallisia kansalaisia. Jos ja kun maakuntien asukkaat eivät identifioitu alueyksiköihin tai sijoita itseään spatiaalisiin termeihin – näe itseään osana abstraktia ”pohjoista” tai ”maakuntaa” – journalismi edistää heidän yhteiskunnallista sivullistumistaan: siirtymistä alueellisen, yhteiskunnallisen ja poliittisen toimijuuden ulkopuolelle. Näin maakuntalehdistö jopa toimii omaa alueellisen rakentamisen projektiaan vastaan.

Jos maakuntien ihmisille syntyy tunne, että heidän asuinseutujensa kannalta tärkeät päätökset ja muutosten suunnat tehdään muualla ilman että heitä kuunnellaan, hallinnon, poliitikoiden ja maakuntalehdistön markkinoimaan alueellisen rakentamisen projektiin voi olla vaikea sitoutua. Sen sijaan he ehkä odottavat tärkeiden toimijoiden päätöksiä jopa pelolla: osaavatko maantieteellisesti ja henkisesti etäiset eliitit tehdä perifeerisinä pidettyjen alueiden asukkaiden kannalta viisaita päätöksiä? Lukijoiden kannalta maakuntalehtien alueellisen rakentamisen projekti ja sen näköalat alueellisuuteen rikastuvatkin, kun kansalaiset pääsevät ”asiantuntijoiden” ohella arvioimaan ja viitoittamaan alueiden ja yhteiskunnan politiikan linjoja. Alueellisuus hallintoa ja rajoja koskevana kysymyksenä on toinen kuin eletyn elämän näkökulma. Kansalaisten sitoutuminen alueelliseen projektiin tarvitsee molempia.

HAASTATTELUT

- Hokkanen, K. (1991). *Ilkan* päätoimittaja. 23. huhtikuuta 1991, Seinäjoki.
 Häkkinen, T. (1993). *Hämeen Sanomien* päätoimittaja. 17. toukokuuta 1993, Hämeenlinna.

- Mäenpää, K. (1991). *Etelä-Suomen Sanomien* päätoimittaja. 6. toukokuuta 1993, Lahti.
 Mällinen, T. (1991). *Kalevan* päätoimittaja. 2. toukokuuta 1991, Oulu.

KIRJALLISUUS

- Anderson, B. (1994). *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*. 2. p. 224 s. Verso, London.
 Bhabha, H. K. (1990). Introduction: narrating the nation. *Teoksessa* Bhabha, H. K. (toim.): *Nation and narration*, 1–7. Routledge, London.
 Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. 200 s. Sage, London.
 Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. 248 s. Cambridge University Press, Cambridge.
 Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Käännös: G. Raymond & M. Adamson. 302 s. Polity, Cambridge.
 Brox, O. (1996). Schismogenetic conflicts. *Teoksessa Media and the transition of collective identities*, 267–310. University of Oslo, Department of Media and Communication, Oslo.
 Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. 259 s. Polity, Cambridge.
 Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. 214 s. Edward Arnold, London.
 Featherstone, M. (1995). *Undoing culture. Globalization, postmodernity and identity*. 187 s. Sage, London.
 Ferguson, M. (1992). The mythology about globalization. *European Journal of Communication* 7: 1, 69–93.
 Foucault, M. (1989). *The archaeology of knowledge*. Käännös: A. M. Sheridan Smith. 218 s. Routledge, London.
 Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. 470 s. Blackwell, Oxford.
 Habermas, J. (1979). *Communication and the evolution of society*. Käännös: T. McCarthy. 239 s. Beacon Press, Boston.
 Hall, S. (1996). Introduction. Who needs ‘identity’?. *Teoksessa* Hall, S. & P. Du Gay (toim.): *Representation: Questions of cultural identity*, 1–17. Sage, London.
 Hall, S. (1997). The work of representation. *Teoksessa* Hall, S. (toim.): *Cultural representations and signifying practices*, 13–74. Sage, London.
 Heikkinen, V. (1999). Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tutkimuksia* 728. 316 s. Helsinki.
 Hobsbawm, E. (1994). Introduction: Inventing traditions. *Teoksessa* Hobsbawm, E. & T. Ranger (toim.): *The invention of tradition*, 1–14. Cambridge University Press, Cambridge.
 Hujanen, J. (1997). Maakunta, lääni, maakuntalääni, Väli-Suomi. Sanomalehti Keski-suomalaisen käsitempolitiikka lääniuudistuksessa. *Politiikka* 39: 1, 48–59.

- Hujanen, J. (2000). Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. *Jyväskylä Studies in Communication* 11. 281 s. Jyväskylä.
- Häkli, J. (1994). Maakunta, tieto ja valta. Tutkimus poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin ja sen historiallisten edellytysten muotoutumisesta Suomessa. *Acta Universitatis Tamperensis* 415. 245 s. Tampere.
- Häkli, J. (1998). Uusi läänijako ja alueellinen identiteetti – mahdoton yhtälö? *Kosmopolis* 24: 4, 71–76.
- Kansallinen mediatutkimus: syksy 2000 ja kevät 2001 (2000 & 2001). Levikintarkastus Oy:lle toimittanut Suomen Gallup Media, Helsinki.
- Kivikuru, U. (1998). Identiteetit viestinnässä. Samautumisen ja erottautumisen kierre. *Teoksessa* Kivikuru, U. & R. Kunelius (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 319–338. WSOY, Helsinki.
- Kunelius, R. (1998). Modernin myyntitykit. Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet. *Teoksessa* Kivikuru, U. & R. Kunelius (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 207–230. WSOY, Helsinki.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Käännös: D. Nicholson-Smith. 454 s. Blackwell, Oxford.
- Lehtonen, M. (1996). *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. 255 s. Vastapaino, Tampere.
- Leino-Kaukiainen, P. (1988). Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905. *Teoksessa* Tommila, P. (toim.): *Suomen lehdistön historia I: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*, 423–632. Kustannuskiila, Kuopio.
- Luostarinen, H. & J. MacInnes (1992). Mitä pienet edellä, sitä pienet perässä? Skotlanti, Suomi ja joukkotiedotus. *Tiedotustutkimus* 15: 3. 3–14.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. 280 s. Polity, Cambridge.
- Meech, P. & R. Kilborn (1992). Media and identity in a stateless nation: the case of Scotland. *Media, Culture & Society* 14: 2, 245–259.
- Morley, D. & K. Robins (1995). *Spaces of identity. Global media, electronic landscapes and cultural boundaries*. 257 s. Routledge, London.
- Paasi, A. (1984). Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa. Tutkimus alueellisista stereotyyppioista. *Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia* 2. 136 s. Joensuu.
- Paasi, A. (1986a). The institutionalization of regions. A theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia* 164: 1, 105–146.
- Paasi, A. (1986b). Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 8. 345 s. Joensuu.
- Paasi, A. (1991). Deconstructing regions: notes on the scales of the spatial life. *Environment and Planning A* 23, 239–256.
- Paasi, A. (1995). *Territories, boundaries and consciousness. The changing geographies of the Finnish-Russian border*. 353 s. John Wiley & Sons, Chichester.
- Paasi, A. (1996). Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108: 4, 210–223.
- Pratt, A. C. (1991). Discourses of locality. *Environment and Planning A* 23, 257–266.
- Ridell, S. (1998). Tolkullistamisen politiikkaa. Televisioutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. *Acta Universitatis Tamperensis* 617. 331 s. Tampere.
- Salminen, E. (1988). Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. *Teoksessa* Tommila, P. (toim.) *Suomen lehdistön historia 3: Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*, 141–293. Kustannuskiila, Kuopio.
- Salokangas, R. (1987). Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla. *Teoksessa* Tommila, P. (toim.): *Suomen lehdistön historia 2: Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*, 167–411. Kustannuskiila, Kuopio.
- Saukkonen, P. (1999). Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tutkimuksia* 752. 315 s. Helsinki.
- Schlesinger, P. (1991). *Media, state and nation. Political violence and collective identities*. 202 s. Sage, London.
- Tommila, P. (1988). Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859. *Teoksessa* Tommila, P. (toim.): *Suomen lehdistön historia I: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*, 77–265. Kustannuskiila, Kuopio.
- Topelius, Z. (1899/1981). *Maamme kirja* (P. Cajanderin suomennoksen pohjalta toim. V. Mäkinen). 58. p. 414 s. WSOY, Helsinki.